

Розділ VI

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА ТА ПРИКЛАДНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

УДК 811.111:81'42

Григорій Баран
(Херсон)

ОСОБЛИВОСТІ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ RECESSIION В АНГЛОМОВНОМУ КОМП'ЮТЕРНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ: ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано складники логіко-понятійного шару концепту RECESSIION та виявлено шляхи його вербалізації у англomовному комп'ютерному політичному дискурсі.

Ключові слова: концепт, дискурс, вербалізація, когнітивна лінгвістика.

The article describes nucleus layer of the concept RECESSIION which reflects logic and notional meanings of its entities and highlights specifics of its verbalization in English computer political discourse.

Key words: concept, discourse, verbalization, cognitive linguistics.

На сучасному етапі розвитку мовознавства підвищена увага приділяється вивченню особливостей взаємодії мови та свідомості людини. Особливості мовного впливу на свідомість розглядаються у прагматиці (Т.А. van Dijk, К. Ehlich, В.З. Дем'янков, Г.Г. Почепцов), комунікативній лінгвістиці (Г.О. Золотова, Г.В. Колшанський), когнітивній лінгвістиці (R.W. Langacker, О.П. Воробйова, Л.І. Белехова, С.А. Жаботинська), політичній лінгвістиці (R. Geier, J. Klein, С.І. Потапенко, І.С. Шевченко, О.Й. Шейгал).

Із ростом значущості політичної комунікації в суспільстві сучасна наука все частіше звертається до її лінгвальних та позалінгвальних аспектів реалізації. З цієї точки зору політичний дискурс і типи текстів, що його формують, постають об'єктом вивчення різних областей знань: соціології, політології, психології.

Політична лінгвістика розглядає лексикологічні проблеми й типологію знаків політичного дискурсу (так звану мову політиків) (О.Й. Шейгал), вивчаються стильові й жанрові доміанти діалогічних і монологічних політичних текстів, президентська риторика (О.М. Прашина, С.І. Потапенко, О.С. Фоменко, О.Й. Шейгал). Політичний дискурс розглядається як дискурс влади (Р.Водак, N. Fairclough), визначається його категорія доміантності (В.А. Ущина), рольова структура (О.В. Бакумова), особливості аргументації (А.Д. Белова, Г.Л. Рябоконь), специфіка ідіодискурсу окремих політиків (А.Д. Белова, М.Д. Гулей, Г.Л. Жуковець, П.Г. Крючкова, О.М. Паршина, С.І. Потапенко, О.О. Пономарьова, О.С. Фоменко).

У межах когнітивної лінгвістики плідно досліджуються базові лінгвокультурні концепти політичної картини світу. Ґрунтовного визначення набули концепти ВЛАДА, ПОЛІТИК, ДЕМОКРАТІЯ та ін. в англійській, українській, російській лінгвокультурах (А.П. Мартинюк, О.О. Черновол-Ткаченко, О.Й. Шейгал, С.І. Потапенко), окремі

аксіологічні концепти американського політичного дискурсу (G. Lakoff), політична концептуальна метафора (А.М. Баранов, Ю.М. Караулов, А.П. Чудінов).

Проте концепт РЕЦЕСІЯ/RECESSION не знайшов достатнього висвітлення у сучасній лінгвістичній літературі. Попри свою очевидну значущість, концепт РЕЦЕСІЯ/RECESSION на матеріалі англійської мови ще мало досліджений, зокрема у комп'ютерному політичному дискурсі.

Об'єктом цієї статті є концепт РЕЦЕСІЯ/RECESSION, який досліджується з метою виявлення особливостей його вербалізації в англійському комп'ютерному політичному дискурсі.

Спираючись на визначення концепту як "одиниці національної свідомості" [7, с. 90] та "інформаційної структури, що відображає знання та досвід людини" [7, с. 90], під вербалізованим концептом РЕЦЕСІЯ/RECESSION ми розуміємо виражену лексичними одиницями сукупність певним чином організованих знань і уявлень мовців про рецесивність.

Зазначений концепт вперше постає об'єктом дослідження з позицій когнітивно-дискурсивного підходу до аналізу мовних явищ, що і визначає новизну підходу.

Наразі у сучасній когнітології значна увага приділяється вивченню особливостей реалізації концептів у дискурсах різних типів, зокрема такими науковцями, як О.С. Кубрякова, В.І. Карасик, Ю.С. Степанов, А.М. Приходько та іншими.

Вибір політико-економічного дискурсу для цієї статті зумовлений тим, що він становить найбільш адекватний контекст для реалізації концепту РЕЦЕСІЯ/RECESSION, який містить типовий набір предметно-референтних ситуацій, що конкретизують різноманітні характеристики феномену рецесії.

У сучасній методології дослідження вербалізованих концептів традиційно виділяють два етапи: вивчення засобів реалізації концепту в мові на матеріалі дефініцій та словникових статей, і дослідження особливостей словесного втілення концепту в мовленні на матеріалі певного типу текстів.

Матеріалом семантичного аналізу імені концепту РЕЦЕСІЯ/RECESSION слугували дефініції лексеми "*recession*", відібрані з англійських словників Longman Advanced American Dictionary, Merriam-Webster Online Dictionary, Collins Concise Dictionary, Online Etymology Dictionary, Roget's 21st Century Thesaurus, Oxford Advanced Learner's Dictionary, English-Ukrainian Dictionary of Business, а також енциклопедій Britannica, New World Encyclopedia, Wikipedia.

Дослідження семантичних ознак, що становлять значення іменника, який є іменем концепту РЕЦЕСІЯ/RECESSION логічно розпочати з вивчення його етимології. За даними етимологічних словників, лексема "*recession*" походить від латинського *recues* відступ, в англійській мові воно починає функціонувати з середини XVII століття у значенні тимчасового спаду активності економічної діяльності [10; 11].

Співставлення дефініцій демонструє, що у британських словниках першим значенням лексеми *recession* зазвичай є **відступ** (*the act or action of receding: withdrawal*), **відхід духовенства і церковного хору після закінчення служби** (*a departing procession (as of clergy and choir at the end of a church service)*), а вже потім – **період зниженої економічної активності** (*a period of reduced economic activity*) [12]. В американських словниках на перший план виносяться значення **період спаду торгівлі і ділової активності** (*a period of time during which there is less trade, business activity etc. than usual*), **тимчасової депресії в економічній діяльності** (*a temporary depression in economic activity or prosperity*) [10].

У словнику Collins Concise Dictionary виявлено 2 значення: **заглиблення в стіні, будівлі** (*a part of a building, wall, etc., that recedes*) і **процедура відновлення прав власності попереднього господаря** (*the act of restoring possession to a former owner*), які дуже рідко зустрічаються в інших словниках, що говорить про те, що ці значення втратили свою актуальність через дуже вузьку специфіку вживаності.

Результати семантичного аналізу словникових статей дають нам підстави зробити висновок, що ядром структури семантичного поля досліджуваного концепту постає

концептуальна ознака **економічний спад, зниження ділової активності** *a period of reduced economic activity*, а периферійними – усі інші ознаки. Саме ця ядерна концептуальна ознака зафіксована і у дефініціях лексеми “recession” в російських та українських словниках іноземних слів [7], а також в Англо-українському словнику ділової лексики [8].

Словниковий аналіз засвідчив, що в англійській мові концепт РЕЦЕСІЯ/RECESSION вербалізується такими лексемами: *bad times, bankruptcy, big trouble, bottom-out, bust, collapse, decline, deflation, depression, downturn, hard times, inflation, rainy days, shakeout, slide, slump, stagnation, unemployment*.

У плані синтагматики сполучуваність лексеми “реcesія” представлена зв’язками з багатьма частинами мови: *deep recession, reasons of recession, to recover from recession, to cause recession etc.* Парадигматичні системні зв’язки лексеми “реcesія” обмежені, що характерно для абстрактних понять термінологічного характеру, яким є поняття “реcesія”. Натомість необхідно відмітити метафоричний характер її багатьох синонімів (*bottom-out, bust, collapse, decline, depression, downturn, hard times, rainy days, shakeout, slide, slump, stagnation*), що підтверджує актуальність метафоричного способу вербалізації і семантизації цього концепту.

У лексемі “реcesія” порівняно з її синонімами закладена не ідея катастрофічності ситуації, а певного циклу економіки. У тлумачних словниках лексема “реcesія” відноситься до спеціальних економічних термінів. Економічні терміни входять у свідомість сучасної людини незалежно від її волі: телевізійні ведучі і їх співбесідники експерти-економісти, політики і державні діячі вживають їх, переважно не коментуючи їх значення. Введення цих лексем у сферу вжитку масового носія мови вносить додаткові ознаки у смислове наповнення концепту РЕЦЕСІЯ/RECESSION. Широке вживання слів, які раніше були вузькоспеціалізованими термінами, призводить до більшої деталізації загальних знань про цю ситуацію, проникненню відповідної інформації у актуальні шари концепту.

Синтагматичні зв’язки вербалізованого концепту РЕЦЕСІЯ/RECESSION представлені у словнику сталих словосполучень. Визначення фіксують оцінку реcesії з погляду її **сили** (*deep recession, severe recession, serious recession*), **негативного впливу** (*destroying recession*), **повторюваності** (*periodic recessions, second wave of recession*) і **раптовості** (*unexpected recession*). Негативну загальну емоційну оцінку представляє словосполучення (*fear of recession*) **страх перед реcesією**. Серед виявлених моделей словосполучень присутні такі, що надають особливості структурування ситуації “реcesії” у свідомості того, хто її сприймає. У відповідності з ними “реcesія” являє собою **процес**, який відбувається у **часі**: у неї є фази (*beginning of the recession, second wave of recession, recession began, recession continues, end of the recession*) і **просторі**: (*global recession, recession in the USA, European recession, influence of recession on financial market, the housing market recession*).

Слід відмітити наявність особливих моделей побудови висловів (*in times of recession, during a recession, in a period of recession, in recession*), які часто замінюються метафоричними синонімами у значенні часового проміжку (*bad times, hard times, rainy days*). Ці вислови характеризують період “реcesії” як особливий негативний етап існування об’єкта, оскільки протиставляють його іншим періодам.

Ситуація “реcesії” передбачає побудову певних **причиново-наслідкових зв’язків**, про що свідчить наявність словосполучень *reasons/causes of recession* і *consequences/effects of recession*. Відповідні значення зустрічаються і в ідіоматичних висловах *led to recession, caused a recession, impact of recession*.

Отже, аналіз словникових дефініцій, які вербалізують концепт РЕЦЕСІЯ/RECESSION уможливив виявити системний характер синтагматичних і парадигматичних зв’язків лексеми *recession*, про що свідчить сполучення з широким колом номінативних одиниць і наявність великої кількості синонімічних рядів та ідіоматичних виразів.

Перспектива подальшого дослідження вбачається у виявленні образно-асоціативного та валоративного шарів концепту РЕЦЕСІЯ/RECESSION.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс // В. И. Карасик – Волгоград: Пермсна, 2002. – 477 с.
2. Кубрякова Е. С. Язык и знание. На пути получения знания о языке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
3. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько – Запоріжжя: Прем'єр, 2008. – 332 с.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія О. О. Селіванова – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
5. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры: Изд. 2-е, испр. и доп. / Ю. С. Степанов – М.: Академический Проект, 2001. – 990 с.
6. Краткий словарь когнитивных терминов / [Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Г.]: Под общ. ред. Е.С.Кубряковой. – М.: Моск. гос. ун-т., 1996. – 245 с.
7. Комлев Н. Г. Словарь иностранных слов / Н. Г. Комлев – М.: Эксмо-Пресс, 2006. – 617 с. [Електронний ресурс] <http://www.inslov.ru/html-komlev/r/recessi8.html>
8. Krouglov A., Kurylko K., Kostenko D. English-Ukrainian Dictionary of Business Terms / [business editor John W/ Selsky]. – Mc Farland & Company & Inc., Publishers, 1997. – 119 p.
9. Dictionary of collocations [Електронний ресурс] <http://www.englishforums.com/search/recession.htm>
10. Longman Advanced American Dictionary – Harlow: Longman, 2001. – 1746 p.
11. Longman Dictionary of Contemporary English [Електронний ресурс] <http://www.ldoceonline.com/dictionary/recession>
12. Merriam-Webster Online Dictionary [Електронний ресурс] <http://www.merriam-webster.com/dictionary/recession>

УДК 81'255.4-055.1/3

Тетяна Бідна
(Кіровоград)

**РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ
ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У ПЕРЕКЛАДАХ РОМАНУ
ДЖ. ГОЛСУОРСІ "THE FORSYTE SAGA" НІМЕЦЬКОЮ,
УКРАЇНСЬКОЮ ТА РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ**

У статті розглядаються прояви мовної особистості перекладача з огляду на його статеву приналежність при реалізації лексем на позначення інтелектуальної сфери жіночих та чоловічих характерів.

Ключові слова: гендерлект, жіночі та чоловічі характери, способи перекладу.

The article under consideration investigates the linguistic manifestation of the gender factor while rendering the lexical means for describing intelligence of female and male characters.

Key words: genderlect, female and male characters, ways of rendering.

Постановка проблеми у загальному вигляді, її актуальність та зв'язок із науковими завданнями. На сучасному етапі значну роль у розвитку художнього перекладу відіграють гендерні студії, які розглядають когнітивну діяльність людини з іншої перспективи. Поява відмінностей між текстами оригіналу та перекладів вважається результатом омовлення характерологічного профілю мовної особистості, тобто залежить від соціальної статі автора й перекладача, а це визначає появу характерних рис у гендерлекті представників обох сторін процесу [6, с. 16-65].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підхід до категорії "гендер" як важливого складника ідіолекту автора, який має враховуватися в процесі перекладу, не отримав